

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.2.17>

МОНІН І.В.

**ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНОГО ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМ
ПОВНОВАЖЕННЯМИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ
ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ**

**REGARDING THE SPECIFICS OF THE OBJECTIVE SIDE OF THE COMPOSITION
OF A CRIMINAL OFFENSE RELATED TO THE ABUSE OF AUTHORITY
BY AN OFFICIAL OF A LEGAL ENTITY OF PRIVATE LAW, REGARDLESS
OF THE ORGANIZATIONAL FORM**

У статті досліджуються питання визначення особливостей об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Розкривається сутність низки взаємопов'язаних понять, різні наукові підходи до їх визначення тощо. Проаналізовано сутність об'єктивної сторони кримінального правопорушення, як системоутворюючого елемента складу кримінального правопорушення, який надає можливість розкривати соціальну сутність цього діяння, встановити його суспільно небезпечний наслідок та причинно-наслідковий зв'язок. Проаналізовано законодавче визначення об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення.

Зроблено висновок, що типовими ситуаціями зловживання владою або службовим становищем є: неправомірне сприяння призначенню на посаду особи; неправомірне втручання в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; неправомірне надання переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки проєктів, видання нормативно-правових актів, прийняття рішень тощо; нецільове використання коштів; неправомірне звільнення осіб від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); створення надлишків товарів чи інших матеріальних цінностей задля наступного заволодіння ними тощо.

Ця робота є спробою окреслити проблему і визначити, які діяння можна і які не можна віднести до зловживання повноваженнями. Вирізнення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми від інших діянь, не пов'язаних із спеціальним статусом цих суб'єктів кримінальних правопорушень. Тобто, визначення, що такий посадовець, повинен усвідомлювати та мати намір, що він вчиняє кримінальне правопорушення користуючись своїм службовим становищем. Відповідно, якщо не буде встановлено такого зв'язку, то це не буде вважатися посадовим злочином.

Наголошено на винятковому значенні високого статусу, авторитету високої посади, можливостям, які вона надає, як підґрунтя для зловживань повноваженнями.

Викладено проаналізовані положення щодо об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 364-1 КК України і щодо яких в теорії кримінального права немає єдиної думки. Характерними особливостями зловживання повноваженнями, тобто умисного, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використання всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб є те, що службовими особами: умисно використовують свою компетенцію, службовий авторитет та престиж юридичної особи, у якій працюють; мають корисливий мотив, інший особистий інтерес чи інтерес третіх

осіб; завдають шкоди правам, свободам окремих осіб або державним інтересам; підключають необхідні службові зв'язки з іншими особами, які виникають завдяки займаній посаді; впливають на професійну діяльність інших людей; отримують фінансову, майнову чи іншу винагороду.

Ключові слова: *зловживання повноваженнями, зловживання правом, кримінальна відповідальність, склад кримінального правопорушення, службова особа, юридична особа.*

The article examines the issue of determining the specifics of the objective side of the composition of a criminal offense related to the abuse of authority by an official of a legal entity of private law, regardless of the organizational and legal form. The essence of a number of interrelated concepts, different scientific approaches to their definition, etc. are revealed. The essence of the objective side of the criminal offense is analyzed as a system-forming element of the composition of the criminal offense, which provides an opportunity to reveal the social essence of this act, to establish its socially dangerous consequence and cause-and-effect relationship. The legislative definition of the objective side of this criminal offense is analyzed.

It was concluded that typical situations of abuse of power or official position are: improperly facilitating the appointment of a person to a position; illegal interference in the activities of state authorities, local self-government bodies or officials; unlawful giving of preference to natural or legal persons during the preparation of projects, issuance of normative legal acts, decision-making, etc.; inappropriate use of funds; unlawful exemption of persons from paying taxes, fees (mandatory payments); creating surpluses of goods or other material values for their subsequent acquisition, etc.

This work is an attempt to outline the problem and determine what actions can and cannot be attributed to abuse of power. Distinguishing abuse of authority by an official of a legal entity of private law, regardless of the organizational and legal form, from other acts not related to the special status of these subjects of criminal offenses. That is, the determination that such an official must be aware and have the intention that he commits a criminal offense using his official position. Accordingly, if such a connection is not established, it will not be considered an official crime.

Emphasis is placed on the exceptional importance of high status, the authority of a high position, the opportunities it provides as a basis for abuse of authority.

The analyzed provisions regarding the objective side of the crime provided for in Art. 364-1 of the Criminal Code of Ukraine and regarding which there is no consensus in the theory of criminal law. Characteristic features of abuse of authority, i.e. intentional, with the aim of obtaining undue benefit for oneself or other persons, the use of private rights contrary to the interests of a legal entity, regardless of the organizational and legal form, by an official of such a legal entity, if this caused significant damage to the rights or interests of individuals protected by law citizens, or state or public interests, or the interests of legal entities is that officials: deliberately use their competence, official authority and prestige of the legal entity in which they work; have a selfish motive, other personal interest or interest of third parties; harm the rights, freedoms of individuals or state interests; establish the necessary official relations with other persons that arise due to the position held; influence the professional activity of other people; receive a financial, property or other reward.

Key words: *abuse of authority, abuse of right, criminal responsibility, the composition of the criminal offense, official employee, a legal entity.*

Постановка проблеми. У Кримінальному кодексі України службові злочини з боку менеджів приватного бізнесу відокремлені від корупційних порушень, вчинених державними службовцями та прирівняними до них особами. При виявленні таких фактів справа порушується за статтею 364-1 КК. Для винесення обвинувального акту і передачі матеріалів до суду органи слідства повинні встановити наявність складу злочину. Щоб винести обвинувальний акт з наступною передачею обвинувального акту до суду, слідством повинно бути встановлено склад цього злочину.

У реаліях сьогодення, непоодинокі випадки коли службові особи порушують закон і переходять межу настання кримінальної відповідальності. Зокрема, щодо повноважень, якими вони володіють. Дослідженню підлягатимуть сутність й особливості зловживання повноваженнями і з'ясуємо, що не можна віднести до таких дій.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення – зловживання посадовими повноваженнями, тобто реалізація адміністративно-господарських функцій, обумовлених посадою, в корисливих цілях, що суперечить інтересам компанії і завдає значної шкоди особам, чії права захищаються законом. Це можуть бути як активні дії (в тому числі вплив на підлеглих), так і пасивна поведінка (невиконання виробничих завдань, затягування термінів, небажання підписувати документи тощо).

В разі підозри вчинення неправомірних дій або бездіяльності керівником приватної фірми/об'єднання/організації, що спричинило шкоду майновим інтересам: було завдано збитків, або ж були порушені інші права (наприклад, власникам, акціонерам, пайовикам, бенефіціарам, засновникам юридичної особи, будь-яким стороннім господарюючим суб'єктам, індивідуальним підприємцям-контрагентам, постачальникам газу, електроенергії, води, інших комунальних послуг, операторам зв'язку, окремим громадянам, іноземцям, громадським організаціям та об'єднанням, територіальній громаді чи державі).

Займаючи високі владні посади, на підприємстві чи установі, особа одержує певні важелі впливу. Саме такий високий статус, авторитет високої посади, можливості, які вона надає, та загально визнана вага стають підґрунтям для зловживань повноваженнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми розглядалися багатьма українськими вченими та науковцями з галузі, так, зокрема, великий вклад у розроблення питань кримінальної відповідальності за службові кримінальні правопорушення зроблено: Г. М. Анісімовим, П. С. Берзіним, В. І. Борисовим, Л. П. Брич, В. М. Бурдіним, В. О. Гацелюком, О. О. Дудоровим, З. А. Загинею-Заболотенко, Г. М. Зеленовим, В. М. Киричко, О. Квашею, О. М. Костенко, Р. Л. Максимовичем, О. К. Маріним, М. І. Мельником, В. О. Навроцьким, М. І. Пановим, А. А. Стрижевською, В. І. Тютюгіним, П. Фрісом, П. Л. Фрісом, М. І. Хавронюком. Питання визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення, досліджували: П. П. Андрушко, А. Е. Жалінський, С. В. Землюков, Н. П. Іваник, І. Я. Козаченко, О. Ф. Кістяківський, М. Й. Коржанський, Г. Д. Коробков, В. В. Мальцев, П. С. Матишевський, В. Е. Мельникова, А. А. Музика, Б. С. Нікіфоров, Г. П. Новоселов, А. В. Пашковська, Н. І. Пікуров, А. А. Піонтковський, І. Г. Соломоненко, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін, Є. В. Фесенко, А. І. Чучаєв, інші. Об'єктивну сторону кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у межах дисертаційних робіт досліджували К. П. Задоя, В. П. Коваленко, О. Я. Светлов, Д. О. Сисоєв, Т. І. Слуцька, Р. М. Гора, В. Г. Хашев та інші. З'ясуванню змісту понять «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» у складах кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності присвячені наукові праці таких учених: В. В. Антипов, Н. О. Антонюк, В. М. Бурдін, О. О. Дудоров, Г. М. Зеленов, В. О. Навроцький, В. Б. Харченко, та інших. Проте, в наявних дослідженнях злочинів у сфері службової діяльності, вони не досліджувалися в цілому; розглядалися, або окремі суміжні злочини, зі злочином, передбаченим ст. 364-1 Кримінального кодексу України, або окремі їх співставлення тощо. А тому й потребують окремого дослідження.

Метою статті є дослідження сучасних проблем визначення особливостей об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, пов'язаного зі зловживанням повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, як системоутворюючого елемента складу цього кримінального правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Суттю зловживання є те, що особа використовує свої права та/або обов'язки на шкоду інтересам інших суб'єктів суспільних відносин. Інструмент, яким наділена особа для реалізації своїх прав та/або обов'язків, стає шкідливим для інших осіб.

Вивчення об'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення у сукупності з іншими ознаками складу злочину, передбаченого ст. 364-1 Кримінального кодексу України, дасть можливість відрізнити правомірну поведінку від кримінального правопорушення та з'ясувати, які саме діяння відповідно треба кваліфікувати, як зловживання правом особою, що надає публічні послуги [1].

Будучи зовнішнім проявом суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкт кримінально-правової охорони, об'єктивна сторона визначає, у чому полягає кримінальне правопорушення та які наслідки він спричиняє, за яких умов місця, часу та обстановки це кримінальне

правопорушення має місце, в який спосіб і за допомогою яких засобів чи знарядь він вчиняється [2, с. 163]. Таким чином, цей елемент значною мірою зумовлює характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, її ознаки беруться до уваги при вирішенні питань, пов'язаних із криміналізацією та пеналізацією вчинків людини [3, с.181].

Розглядаючи питання, почнемо з визначення діяння у складі цього кримінальних правопорушень, що передбачає відповідальність за зловживання правом особами, що надають публічні послуги.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України, «суспільно небезпечне діяння» – це дві форми поведінки особи – активна (дія) і пасивна (бездіяльність). Вчинення кримінального правопорушення шляхом дії означає активну волю поведінку особи, яка контролюється свідомістю того, хто вчиняє кримінальне правопорушення [1; 3, с. 185].

Досліджуваній склад злочину, це зловживання правом, а тому, слід з'ясувати, у якій формі може вчинитися зловживання правом. Через те, що предметом зловживання повноваженнями може бути не лише суб'єктивне право, але й обов'язок (наприклад, коли особа умисно не виконує свого обов'язку (зловживає правом), що спричиняє шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин) [4, с. 45]. Таким чином, во зловживає своїми повноваженнями, тому, можна стверджувати, що зловживання може вчинитися в тому числі шляхом пасивної поведінки (тобто бездіяльності). З цим також погоджуються наступні науковці: С. В. Авдєєв, О. О. Кравченко, М. І. Мельник, Е. А. Нестеров, Т. Т. Полянський, О. Я. Светлов, В. І. Тютюгін, В. В. Федоров, М.-М. С. Яциніна та ін. Не погоджується меншість, це, наприклад: О. Я. Рогач та Д. О. Сисоєв [5, с. 291; 6, с. 109]. В свою чергу, у своєму дисертаційному дослідженні, Р. М. Гора, зазначав, що використання повноважень у формі бездіяльності полягає в невиконанні службовою особою юридичної особи приватного права необхідних дій в інтересах останньої. Такі дії можуть полягати у відмові від пред'явлення позову про відшкодування завданні збитків, незастосуванні заходів до осіб, що порушили дисципліну, в неукладенні або непролонгації необхідних договорів тощо [7, с. 72].

Щодо поняття – інтереси (інтереси юридичної особи). Це, насамперед інтереси суспільства та держави взагалі, а також інтереси певного органу, підприємства, установи або організації, що не суперечать (не протиставляються) інтересам суспільства та держави. Тому дії службової особи, вчинені у вузьковідомчих інтересах на шкоду загальнодержавним інтересам чи інтересам інших підприємств, установ та організацій, також можуть визнаватись вчиненими всупереч інтересам служби [8].

Також для з'ясування понять «служба», «інтереси служби», «інтереси юридичної особи» проаналізуємо, як вони застосовуються у чинному законодавстві та інших юридичних джерелах. Так, у законодавстві України немає визначення поняття «служба», проте є визначення державної служби. Згідно з ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну службу», державна служба – публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави. В адміністративно-правовій літературі служба за своїм внутрішнім змістом іноді аналізується з двох боків: як організація, налагодження служби, що передує практичному її здійсненню, і як сама службова діяльність [9].

Тому, з одного боку, служба пов'язана з виконанням завдань та функцій, наприклад, держави, а тому в її процесі виникають відносини між державою (в особі її органів, уповноважених осіб) і державним службовцем, який займає відповідну державну посаду. В цих відносинах державний службовець служить державі, він повинен сумлінно ставитися до своїх обов'язків, чесно служити інтересам держави, виконувати вказівки інших керівників [10, с. 318].

З іншого боку, виникають відносини між державним службовцем і громадянами, державними і недержавними організаціями. Тут державний службовець виступає як слуга народу, який зобов'язаний дотримувати пріоритет прав людини і громадянина, шанобливо ставитися до людей, не допускати дій, що можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на репутацію державних службовців, тощо [10, с. 318].

Юридичні джерела на ряду з поняттям «служба» містять поняття «інтереси служби», «інтереси держави», які пов'язані як з відносинами «зсередини», які стосуються нормального функціонування державного апарату, так і з відносинами «ззовні», які стосуються інтересів осіб, які «користуються» послугами держави.

Так само і з юридичними особами приватного права, – з одного боку, є інтереси юридичної особи, які стосуються відносин «зсередини», пов'язані з її нормальним функціонуванням, спрямованим на одержання прибутку, а з іншого боку – є відносини «ззовні», які стосуються інтересів осіб, яким юридична особа надає послуги чи продає товари.

Таким чином, поняття інтереси служби та інтереси юридичної особи не є суперечливими, але в чинному Кримінальному кодексі України вони вживаються щодо різних сфер суспільних відносин [11, с. 187].

Щодо поняття «зловживання повноваженнями, у чинному законодавстві немає визначення і цього поняття. За загальним правилом у юридичній літературі під повноваженнями прийнято розуміти права та обов'язки, незважаючи на те, що в академічному тлумачному словнику української мови термін «повноваження» визначається як право, надане кому-небудь для здійснення чогось [12].

Наприклад, у ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» вживається поняття «повноваження», наприклад повноваження Генерального Прокурора, згідно ст. 11 повноваження керівника обласної прокуратури; у відповідності до ст. 19 Закону України «Про прокуратуру», це загальні права та обов'язки прокурора. Тобто повноваження включають як права, так і обов'язки. У Законі України «Про національну поліцію» вживається поняття «повноваження поліції», а статтею 18 цього Закону встановлено основні обов'язки поліцейського [13].

У Кримінальному кодексі України термін «повноваження» застосовується у контексті службових осіб приватного права [1]. У Законі України «Про запобігання корупції» вживається словосполучення «забороняється використовувати службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості». Із системного тлумачення цього Закону можна дійти висновку, що використовувати службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості можуть як особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, так і прирівняні до них особи [14].

Для системного аналізу діяння у складі досліджуваних зловживань використаємо дефініцію службової особи. Як уже було зазначено вище, службова особа може зловживати лише тим, чим вона наділена. Виходячи із визначення службової особи, яке міститься у ст. 18 КК України, суб'єкти зловживання повноваженнями (ст. 364-1 КК України) можуть зловживати організаційно-розпорядчими або адміністративно-господарськими функціями. Отже, службове повноваження у ст. 364-1 КК України реалізуються у суспільних відносинах щодо здійснення організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Тобто службове повноваження – це права та обов'язки службової особи, які вона використовує при здійсненні своїх організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій [1].

Виділяють наступні приклади зловживань, це: використання з неслужбовою метою наданих у службове користування коштів, приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого майна, протекціонізм (сприяння фізичним чи юридичним особам у закупівлі чи продажу товарів, проведенні робіт, наданні послуг, передаванні майна в оренду чи орендуванні майна, укладенні інших господарських договорів на вигідних для них умовах, наданні пільг чи переваг, якими не користуються інші партнери) [15, с. 203]; сприяння кар'єрі інших осіб – прийняття на роботу, просування по службі, визначення розміру заробітної плати чи інших виплат, скерування на навчання на сприятливих умовах, які не поширюються на інших працівників [15, с. 203]; використання коштів чи майна, ввірених службовій особі не за призначенням; укладення збиткових угод; умисне невчинення дій на користь підприємства, установи організації, де особа працює, або умисне невчинення передбачених законом діянь, якщо такі дії належать до її службових обов'язків; потурання невідгукним для підприємства, установи, організації, де особа працює, вчинкам підпорядкованих осіб [15, с. 203].

Можна зазначити, що зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права «зовні» виявляються в протиправній поведінці, яка полягає у здійсненні організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій всупереч закону на шкоду іншим суб'єктам суспільних відносин. Тобто об'єктивна сторона цих складів злочинів тотожна.

Таким прикладом може слугувати, випадок шахрайства, досудове розслідування якого було здійснено слідчим відділом поліції № 1 Львівського районного управління поліції № 1 Головного управління Національної поліції у Львівській області, коли менеджер одного з поштових відділень спільно зі знайомим налагодили на пошті заміну телефонів на різні дрібнички. Так, прокуратурою міста Львова завершено досудове розслідування та скеровано до суду обвинувальний акт стосовно двох чоловіків за фактами шахрайства (ч. 2 ст. 190 КК України), а щодо одного з них також за фактом зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ч. 2 ст. 364-1 КК України). Слідством встановлено, що у вересні 2022 року у Львові менеджер одного з поштових відділень спільно зі знайомим налагодили на пошті шахрайську схему зі заміною телефонів на мило та

інші підручні засоби. Львів'янин за допомогою онлайн-сервісу знаходив оголошення про продаж мобільних телефонів марки Apple. Домовлявся про купівлю мобільного та відправку поштового відправлення за допомогою кур'єрської служби, при цьому вказував вигадані анкетні дані одержувача. А його товариш, який працював менеджером на пошті та мав доступ до інформації про рух вантажів і посилок, за винагороду домовлявся з кур'єрами про доставку посилок без оформлення відповідних документів. Коли кур'єр доставляв посилку, чоловік отримував її та нібито оглядав справність телефону. Однак, насправді замінював гаджет на якісь підручні побутові речі, на кшталт шматка мила, пластиліну чи ложки, та заклеював коробку назад. Після чого повертав посилку цьому ж кур'єру для подальшого повернення продавцям з відміткою «отримувач не з'явився». Таким чином, обвинувачені незаконно заволоділи 8 айфонами на загальну суму майже 400 тис грн. [16].

Щодо кримінально протиправних наслідків у цьому складі (відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою) – це та ознака зловживань правом, яка робить зловживання правом кримінально караним діянням. І це пов'язано не лише з тим, що досліджуваний склад є злочином з матеріальним складом (тобто моментом закінчення злочину є момент настання суспільно небезпечних наслідків). Це, перш за все, пов'язано з тим, що безвідносно до конкретної статті закону діяння особи, наділеної певними правами та/або обов'язками, можна назвати зловживанням правом лише тоді, коли вони спричиняють шкоду або можливість заподіяння такої шкоди іншим учасникам суспільних відносин, тобто порушують їх права або охоронювані законом інтереси.

Відповідно до диспозицій ч. 1 ст. ст. 364-1 Кримінального кодексу України, такими наслідками є: спричинення істотної шкоди (тяжких наслідків) охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Законом України № 1261-VII викладено в новій редакції пункти 3 і 4 примітки до статті 364 КК, у яких містяться нормативні визначення для цього складу кримінального правопорушення, це «істотна шкода» та «тяжкі наслідки», що спричинило неоднакове розуміння поняття «істотна шкода» у науковій літературі та неоднакове застосування досліджуваної норми права та залишається на розсуд суду та суб'єктивне тлумачення цих оціночних понять [17, с. 169].

Аналізуючи різні трактування категорій «істотна шкода» і «тяжкі наслідки» і їх змісту, розглянемо різні точки зору з цього приводу. Серед науковців є прихильники і противники (Н. О. Антошок, В. М. Бурдін, О. К. Марін, В. О. Навроцький, В. І. Тютюгін, Б. М. Харченко) віднесення до суспільно небезпечних наслідків службових правопорушень (в тому числі відповідно до ст. 364-1 КК України) шкоди матеріального (майнового) та не матеріального характеру. Так, істотна шкода й тяжкі наслідки повинні досягати певного розміру, який вимірюється у грошових одиницях (такі наслідки піддаються грошовому виміру тоді, коли вони мають матеріальний (майновий) характер. А наслідки нематеріального характеру – пов'язані із заподіянням шкоди соціального, політичного, морального, організаційного та іншого характеру – не мають грошової оцінки і складно визначити еквівалент такої шкоди в одиницях, кратних неоподатковуваним мінімумам доходів громадян. О. О. Дудоров та Г. М. Зеленев, звертають увагу на те, що у вироку суду має бути чітко визначено і доведено, що саме вчинення того чи іншого службового кримінального правопорушення стало причиною відповідних наслідків. При цьому обчислення їх розміру також має бути належним чином підтверджене та не викликати сумніву. Тобто, у вироку має міститися належне обґрунтування визнання тих чи інших наслідків, які, на перший погляд, мають не майновий, а, наприклад, фізичний характер, проявами істотної шкоди або тяжких наслідків. В інших випадках вести мову про кримінальну відповідальність можна лише тоді, коли відповідальність за окремі випадки зловживань (перевищень) встановлено у спеціальних нормах КК України, що не передбачають як криміноутворюючу ознаку настання майнових збитків [18, с. 77].

Кримінальний закон, поняття «істотна шкода» по-різному змістовно наповнює. Наприклад, у ст. ст. 182, 248, 226, 426 КК України законодавець розкриває змістове наповнення поняття «істотної шкоди» для цих складів кримінальних правопорушень, і з цих визначень зрозуміло, що істотна шкода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер. У ст. ст. 209, 231, 232, 244, 26, 249, 323, 359, 382, 410 зміст поняття «істотна шкода» не розкривається взагалі. Натомість підхід законодавця до змістового наповнення цього поняття у розділі XVII КК України відмінний від змістового наповнення цього поняття в інших розділах КК України [17, с. 169].

Частини 3 та ч. примітки до ст. 364 КК України вказують, що істотною шкодою у статті 364-1 вважається така шкода, яка у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а тяжкими наслідками вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів

перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Таким чином, виходить, що тяжкими наслідками є матеріальна шкода, яка досягла відповідного кримінально караного розміру, визначеного у кримінальному законі, та будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці та відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру.

І остання обов'язкова і необхідна ознака, яку ми розглянемо, це причинно-наслідковий зв'язок між умисним, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використанням всупереч інтересам юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень та завданням істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб чи тяжких наслідків, відповідно.

Науковці вказують, що, виходячи з базових положень теорії необхідного спричинення, в разі вчинення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права з наступним настанням істотної шкоди або тяжких наслідків треба встановити, що між ними існує необхідний причинний зв'язок, а ці наслідки є беззаперечним результатом діянь службової особи [19, с. 92].

Одним із проблемних питань є те, чи є причинний зв'язок між бездіяльністю та кримінально протиправними наслідками.

Для встановлення причинного зв'язку між бездіяльністю і шкідливими наслідками потрібно з'ясувати, чи могла б відповідна дія, якщо б обвинувачений її виконав, запобігти настанню шкідливого результату. Це не стосується випадків, коли навіть виконана дія не могла б запобігти настанню шкідливого результату.

Зазначають, що, враховуючи закономірності розвитку тих чи інших подій, службова особа своєю бездіяльністю може вплинути на причинність і тим самим досягти бажаного результату. А бездіяльність, відповідно, може проявлятися в умисному або необережному неперешкоджанні, що й призведе до потрібного для винного наслідку чи в умисному (або необережному) невчиненні певних дій, які повинні спричинити небажані для винного наслідки [20, с. 59].

На практиці належить встановлювати причинний зв'язок (як обов'язкову ознаку складу кримінального правопорушення досліджуваного зловживання), що суспільно небезпечні наслідки настали внаслідок зловживання суб'єктивним правом особи як службової особи, яка надає публічні послуги, чи внаслідок інших діянь, не пов'язаних із спеціальним статусом цих суб'єктів кримінального правопорушення.

Тісний та безумовний зв'язок між службовим становищем особи та вчиненими нею злочинними діяннями є не тільки характерною, але й необхідною, обов'язковою рисою посадового кримінального правопорушення. Якщо посадова особа вчиняє будь-яке кримінальне правопорушення поза зв'язком зі своїм службовим становищем, то це кримінальне правопорушення не буде посадовим. Дане теоретичне положення особливо важливо мати на увазі, коли яка-небудь службова особа одночасно виконує вузько професійні обов'язки, які не можна віднести до посадових. У випадку вчинення такою особою правопорушення, пов'язаного з роботою, неминуче виникає питання, чи буде таке правопорушення посадовим. Правильну відповідь можна отримати, якщо проаналізувати, у зв'язку із якою діяльністю особа вчинила кримінальне правопорушення – чи використовуючи своє службове становище, тоді кримінальне правопорушення буде посадовим, чи використовуючи суто професійні функції – тоді посадового кримінального правопорушення не буде [20, с. 10].

Підсумовуючи, зазначимо, що типовими ситуаціями зловживання владою або службовим становищем є: неправомірне сприяння призначенню на посаду особи; неправомірне втручання в діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або посадових осіб; неправомірне надання переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки проектів, видання нормативно-правових актів, прийняття рішень тощо; нецільове використання коштів; неправомірне звільнення осіб від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); створення надлишків товарів чи інших матеріальних цінностей задля наступного заволодіння ними тощо.

Ця робота є спробою окреслити проблему і визначити, які діяння можна і які не можна віднести до зловживання повноваженнями. Вирізнення зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми від інших діянь, не пов'язаних із спеціальним статусом цих суб'єктів кримінальних правопорушень. Тобто, такий посадовець, повинен усвідомлювати та мати намір, що він вчиняє кримінальне правопорушення користуючись своїм службовим становищем. А якщо не буде встановлено такого зв'язку, то це не буде вважатися посадовим злочином.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року №2341-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (Дата звернення 17.05.2023)
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : ЦУЛ, 2014. 944 с.
3. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник/ за ред. В. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
4. Полянський Т. Т. Феномен зловживання правом (загальнотеоретичне дослідження). Львів : Галиц. друкар, 2012. 456 с.
5. Рогач О. Я. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження : монографія. Ужгород : Ліра, 2011. 368 с.
6. Сисоев Д. О. Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно правової форми: кримінально правова характеристика : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 268 с.
7. Гора Р. М. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 208 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
9. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Верховна рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
10. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / ред. В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2007. Т. 1 : Загальна частина. 592 с.
11. Яциніна М.-М. Об'єктивна сторона складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання: окремі аспекти. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2016. № 3. С. 185-190. URL : http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/3_2016.pdf (Дата звернення 17.05.2023)
12. Словник української мови : в 11 томах. URL : http://ukrht.org/slovnnyk/slovnnyk_ukrainskoi_movu_v_11_tomakh (Дата звернення 17.05.2023)
13. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (Дата звернення 17.05.2023)
14. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (Дата звернення 17.05.2023)
15. Настільна книга детектива, прокурора слідчого, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : ВД «Дакор», 2016. 496 с.
16. У Львові поштарі придумали схему крадіжок айфонів: 8 поцупили. *DailyLviv.com. Щоденний Львів*. URL : <https://dailylviv.com/news/kryminal/u-lvovi-poshtari-prydumaly-skhemu-kradizhok-ai foniv-8-potsupyly-109591>
17. Яциніна М.-М. Істотна шкода й тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів, що передбачають відповідальність за службові зловживання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 6. С. 167-169.
18. Дудоров О. А., Зеленев Г. М. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. *Право України*. 2015. № 12. С. 69-82.
19. Гора Р. М. Кримінальна відповідальність за зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 208 с.
20. Светлов А. Я. Відповідальність за посадові злочини. Київ : Наукова думка, 1978. 393 с.